

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20- Noyabr 2021
Ma'qullandi: 25- Noyabr 2021
Chop etildi: 30 - Noyabr 2021

KALIT SO'ZLAR

умумий ўрта таълим,
мактаб, креативлик,
шахс, персонал,
шахснинг индивидуал
хусусиятлари,
менеджмент

КРЕАТИВЛИК ҚОБИЛИЯТНИНГ РАЎБАРНИНГ ҚАРОР ҚАБУЛ ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИДАГИ ЎРНИНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Назаров Азамат Соттарович

Ўзбекистон халқаро ислом академияси катта ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5759529>

ANNOTATSIYA

Мазкур мақолада умумий ўрта таълим жараёнини бошқаришда мактаб раҳбарини бошқарув қарорларини қабул қилиш фаолиятида шахс креативлигини ўрни таҳлил этилган. Креативликни бошқарув қарори концепциясининг моҳиятига, унинг асосий хусусиятлари ва амалга ошириш босқичларига таъсири очиб берилди. Бошқарув қарорларини ишлаб чиқиш жараёнида умумий ўрта таълим муассаси раҳбарининг шахсий фазилатлари ва ишбилармонлик хатти-ҳаракатларининг креативлик хусусиятларининг аҳамияти асослари берилган.

Кузатишлардан маълум бўлишича, раҳбар ўз фаолияти қарорлар қабул қилиш жараёнининг самарадорлиги кўп жиҳатдан раҳбар шахсидаги креативлик компетентлигига боғлиқ бўлади. Раҳбар шахсидаги креативлик бугунги кун таълим жараёнига қўйилаётган замонавий талабалар ечимини бериш билан бир қаторда, иккинчидан умумий ўрта таълим самарадорлигини сифатли оширишга хизмат қилади.

Умумий ўрта таълим муассаси раҳбарининг қарор қабул қилиш жараёнидаги креативлиги - ўрганилаётган аниқ объектлар билан боғлиқ мантиқий, методологик ва ижтимоий фаолияти элементларидан

иборат бўлган мустақил фикрлаш компетентликларининг тўплами бўлиб, унга мақсадни кўра билиш, фаолиятни режалаштириш, унинг мазмунини таҳлил қилиш, рефлексия, фаолиятга шахсий баҳо бериш борасидаги билим ва малакаларнинг шаклланганлиги маъносидан тушунилади. Масалан, ўрганилаётган объектларга нисбатан раҳбарлар креатив кўникмалар, яъни билимларни бевосита борлиқдан олиш, ностандарт вазиятларда муаммони ҳал этишнинг ҳаракат усуллари ва эвристик методларини танлай билиши қабул қилинаётган қарорнинг муваффақиятини таъминлайди.

Раҳбарнинг ўз-ўзини такомиллаштириш компетентлиги маънавий, мотивацион, интеллектуал ва амалий жиҳатдан ўз-ўзини ривожлантириш, иродавий ва ҳиссий жиҳатдан ўз-ўзини бошқара олишга қаратилган бўлади. Раҳбар шахсий манфаатлари ва имкониятларига кўра фаолият усулларини эгаллайди, бу унга ўзида замонавий раҳбарга хос бўлган шахсий ва касбий сифатларини ривожлантириш, тафаккурини, маданияти ва хулқини шакллантиришга ёрдам беради. Шунинг учун ҳам раҳбарнинг компетентлигида креативлик муҳим рол ўйнайди. «Раҳбарнинг креативлик қобилияти» тушунчаси талқинига турлича ёндошувлар мавжуд.

Таълим муассаси раҳбарининг креативлиги - бу раҳбарнинг инновацион ёндашувлари билан шаклланади. Раҳбарнинг креативлиги - ташаббускорликни, самарали мулоқотни, юксак сиёсий ва ижтимоий мавқени, олдиндан кўра олиш интуицияси ривожланганликни ва ташкилот фаолиятининг қаерга йўналишини тезда пайқаб олишлари зарур. Ўзига ишончи бўлмаган раҳбар вазият ўзгариши билан, ўз қарорини ўзгартириб туради. Бундай раҳбар қўл остида ишлайдиган ходимлар ўз раҳбари тимсолида суянчиқ кўрмайдилар, ташкилотда ўтказаетган кунлари вақтинчаликдек туюлади. Боз устига, бундай раҳбар ўзгалар билан музокаралар олиб боришга ҳам қодир эмас. Чунки ўз шахсига ва қобилиятига ишонмаган одам ўзгаларда ҳам ишонч уйғота олмайди.

Креативликнинг моҳияти - интеллект инсоннинг ақлий салоҳияти

бўлса, креативлик ана шу ақлий салоҳиятни мақсадга йўналтирилган тарзда эркин ишлата олиш қобилияти ҳисобланади. Раҳбарнинг креативлиги – бошқарув жараёнга ижодий ёндошувига айтилади. Креативлик атамаси Англия-Америка психологиясида 60-йилларда пайдо бўлди. У индивиднинг янги тушунча яратиши ва янги кўникмалар ҳосил қилиш қобилияти, ҳислатини билдиради. Ж.Гилфорд креативликни тавсифлайдиган қатор индивидуал қобилиятларни кўрсатади:

- фикрни мақсадга мувофиқ йўллай олиш;
- ўзига хос лик (оригиналлик)
- қизиқувчанлик;
- фаразлар яратиш қобилияти;
- хаёл қила олиш, фантастиклик (фантазия)

Креативлик замонавий бошқарувчилар, менежерлар учун ташкилотнинг замон билан ҳамнафас олиб борилишини таъминлаб беради. Чунки, креативлик иш олиб бориш дегани раҳбар ўз фаолиятига ҳар томонлама ёндашиш, яъни ижодий-инновацион ёндашувларни талаб қилади. Демак раҳбар креатив фикрлаб боришини “Раҳбарнинг креатив тафаккури” деб тушунамиз. Раҳбарнинг креатив тафаккурида тараққиёт такомили, ўсиши, ривожланиши, кегайиши ва мўътадил сақланишининг инструменти, унинг онгли қуроли ҳисобланади. Шу нуқтаи назардан креатив тафаккур замонавий дунёда бошқарувнинг ва қарор қабул қилишнинг энг муҳим функцияларини амалга оширади.

Умумий ўрта таълим муассасаси раҳбарининг креатив тафаккури:

- Ақлнинг пешқадамлиги

- Тезликда қарор қабул қилиш
- Қарорларни қабул қилишдан чўчимаслик
- Иш вазифаси ва соҳасига содиқлик
- Тафаккурнинг эгилувчанлиги
- Ноанъанавийлиги
- Ностандарт қарорлар ва ечимлар қабул қилишдан чўчимаслик
- Истиқболни кўриш
- Прогноз қила олиш каби хусусиятларнинг мақсадли тарбияланиши ва шакллантиришига боғлиқ педагогик жараёнدير

Ақлнинг пешқадамлиги - белгиланган муддатда кўпчилик ўйлаб кўришга улгурмайдиган муаммолар бўйича бир эмас, балки бир неча ечимларни кўрсата олиш ҳамда уларнинг барчасининг ўзига хос салбий ва ижобий томонларини асослаб бера олиш қобилияти.

Таълим муассасаси раҳбарининг тафаккурнинг эгилувчанлиги – таълим жараёнида қабул қилинган ва анъанавий мавжуд бўлган, аслида тўғри деб ўйланган шаблон йўналишлар ва тамойилларнинг замонавий тараққиёт учун жавоб бера олмай қолганлигини англаш, янги йўналиш ва чораларни сезиш, уларни тафаккур қила олиш ва шакллантира билиш, ўз фаолиятини янгитдан қура олиш ва масала ечиминининг янги йўналишларига ўзини сафарбар эта олишдир.

Таълим жараёнида прогноз, башорат қила олиш эса – таълим ривожигаги истиқбол ўзгаришлар моҳияти, келиб чиқиш сабалари ва юзага келиш муддатларини тафаккур таҳлили орқали олдиндан англаш тафаккури ҳисобланади. Масалан меҳнат унумдорлигининг кўтарилиши

ва пасайиши, конъюктура, ёки бозорнинг ўзгариши ҳамда мазкур ўзгаришларнинг соҳага бўлган таъсири, нархларнинг кўтарилишива пасайиши в.б.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, умумий ўрта таълим муассасаси раҳбарининг қарор қабул қилиш жараёнининг самарадорлигини таъминлаш мақсадида улар шахсида креативликни тарбиялаш бўйича қуйидаги тавсияларни бериш мумкин:

- ўз тафаккурингизни муаммоли вазиятларда қарор қабул қилишнинг оригинал ечимларини топиш ва уларни тарғиб қилишга чақиринг, қарор қабул қилишда янги усул ва ғояларни ишлаб чиқишга ўзингизни мажбурланг;

- қарорлар қабул қилаётганингизда бошқа инсонлар сиз тўғрингизда нотўғри тушунчага боришидан чўчиманг;

- қарорлар қабул қилишда муаммоли вазиятни кенг мушоҳада этинг, анъанавий бўлмаган усуллардан фойдаланинг, ўз тафаккур тарзи, миллий менталитет ва стереотиплар қобиғидан меъёр даражасида чиқиб кетишга ҳаракат қилинг;

- агар қарор қабул қилишда биринчи тажрибангиз муваффақиятсиз бўлса ҳам, ўз тажрибаларингиздан воз кечманг, ноанъанавий усулларда фикрлашни давом эттиринг, масала ечимининг бошқа вариантларини топинг, бошқа йўлларни қидиришда давом этинг;

- қарорлар қабул қилишда кутилмаган, англаб етиш қийин бўлган ва тушунарсиз нарса ва ҳодисаларнинг моҳиятини англашга ҳаракат қилинг.

Хулоса сифатида шунни айтиш мумкинки, умумий ўрта таълим

мактаби раҳбарининг қарор қабул қилиш жараёнидаги креативлиги - ўрганилаётган аниқ объектлар билан боғлиқ мантиқий, методологик ва ижтимоий фаолияти элементларидан иборат бўлган мустақил фикрлаш компетентликларининг тўплами бўлиб, унга мақсадни кўра билиш, фаолиятни режалаштириш, унинг мазмунини таҳлил қилиш, рефлексия, фаолиятга шахсий баҳо бериш

борасидаги билим ва малакаларнинг шаклланганлиги маъносида тушунилади. Масалан, ўрганилаётган объектларга нисбатан раҳбарлар креатив кўникмалар, яъни билимларни бевосита борлиқдан олиш, ностандарт вазиятларда муаммони ҳал этишнинг ҳаракат усуллари ва эвристик методларини танлай билиши қабул қилинаётган қарорнинг муваффақиятини таъминлайди.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Назаров А. Психологические особенности руководителей, влияющие на принятие управленческих решений //Молодой ученый. – 2019. – №. 44. – С. 298-300.
2. Nazarov A. S. Psychological analysis of levels of administration of management decisions //Вопросы экономики и управления. – 2020. – №. 3. – С. 1-5.
3. Умаров Б. М., Назаров А. С. Низоли вазиятларда бошқарув қарорларини қабул қилишнинг ташкилий ва ижтимоий-психологик механизмлари //Молодой ученый. – 2020. – №. 7. – С. 352-353.
4. Nazarov A. S. et al. Қарор қабул қилиш бошқарув фаолиятининг психологик мезони сифатида //Молодой ученый. – 2020. – №. 11. – С. 280-282.
5. Назаров А. С. Adoption of management decisions as the main function of the modern manager //Проблемы современной экономики. – 2020. – С. 7-12.
6. Назаров А. С., Худайбергенова З. Socio-psychological features of management decision-making //Молодой ученый. – 2020. – №. 50. – С. 430-432.
7. Назаров А. С. Psychological aspects of managerial decision making //Молодой ученый. – 2020. – №. 44. – С. 45-48.
8. Назаров А. С. Принятие управленческих решений как основная функция современного менеджера //Вопросы экономики и управления. – 2020. – №. 2. – С. 1-5.
9. Nazarov A. S. Psychological foundations of managerial decision-making //Молодой ученый. – 2021. – №. 3. – С. 46-48.
10. Назаров А. С. THE PSYCHOLOGY OF DECISION-MAKING STRATEGIES //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2021. – №. 1-7. – С. 79-82.
11. Назаров А. С. и др. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗРАБОТКИ И РЕАЛИЗАЦИИ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2021. – №. 2-9. – С. 31-35.
12. Назаров А. Scientific and methodological foundations of the influence of the social and psychological properties of the manager on managerial decisions //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 4/S. – С. 523-532.

13. Назаров А. Научно-методические основы влияния социальнопсихологических свойств руководителя на управленческие решения //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 4/S. – С. 523-532.
14. Khamidovna K. Z. Professional orientation of communicative competence of students //European science. – 2020. – №. 2-2 (51).
15. Касимова З. Х. Особенности национальных ценностей и межкультурных коммуникаций в содержании гуманитарного образования //Вестник науки и образования. – 2019. – №. 22-3 (76).
16. Khamidovna K. Z. Application of interactive methods in teaching psychology //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2020. – Т. 10. – №. 9. – С. 197-205.
17. Khamidovna K. Z. Professional orientation of communicative competence of students.[Электронный ресурс] //Режим доступа: <https://scientific-publication.com/images/PDF/2020/51/EUROPEAN-SCIENCE-2-51-II-A.pdf>/(дата обращения: 23.09.2020).
18. Касимова З. Х. ПРОЯВЛЕНИЯ МЕЖЛИЧНОСТНОЙ КОММУНИКАЦИИ В ЭПОХУ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ КУЛЬТУР //International scientific review. – 2020. – №. LXX.
19. Касимова З. Х. РАЗВИТИЕ ВАЖНЫХ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ В ЛИЧНОСТИ РУКОВОДИТЕЛЯ //International scientific review. – 2020. – №. LXXIV.
20. Касимова З. Х. ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТА НОВОЙ ФОРМАЦИИ В ПРОЦЕССЕ ПРИМЕНЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ СПОСОБОВ ОБУЧЕНИЯ //Научные школы. Молодежь в науке и культуре XXI в. – 2017. – С. 252-253.
21. Касимова З. Х. ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТА НОВОЙ ФОРМАЦИИ В ПРОЦЕССЕ ПРИМЕНЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ СПОСОБОВ ОБУЧЕНИЯ //Научные школы. Молодежь в науке и культуре XXI в. – 2017. – С. 252-253.
22. Касимова З. Х. ПЕРСПЕКТИВЫ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ //Молодежь в науке и культуре XXI в.: материалы междунар. науч.-. – 2016. – С. 185.
23. Касимова З. Х., Джалилова Ф. С. Перспективы самореализации личности в условиях дистанционного обучения //Культура в евразийском пространстве: традиции и новации. – 2016. – С. 233-235.
24. Kasimova Z. H. The use of interactive methods in the development of critical and creative thinking //The edition is included into Russian Science Citation Index. – 2014. – С. 132.
25. Касимова З. Х. СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ЗАЩИТА ЛИЧНОСТИ ОТ ИНФОРМАЦИОННЫХ ВОЗДЕЙСТВИЙ //Редакционная коллегия. – С. 133.
26. Khamidovna K. Z. et al. Psychological Aspects Of The Development Of Ecological Ideas Among Students //Psychology and Education Journal. – 2021. – Т. 58. – №. 2. – С. 7812-7818.
27. Rasulov A. The status of implementation of methodology of personal psychodiagnostics in psychological research in Uzbekistan //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – Т. 11. – №. 2. – С. 600-605.
28. Ibragimovich R. A. MEASUREMENT OF PERSONALITY TYPE AND ITS FEATURES //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2020. – Т. 8. – №. 6.
29. Расулов А. И. УНИФИКАЦИЯ СИСТЕМЫ ОБРАБОТКИ РЕЗУЛЬТАТОВ ЛИЧНОСТНЫХ ОПРОСНИКОВ //ББК 1 Р76. – 2018. – С. 126.

30. Ibragimovich R. A. ADAPTATION OF THE THIRTEEN FACTOR VERSION OF CATTELL'S PERSONALITY QUESTIONNAIRE //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2018. – Т. 6. – №. 6.
31. Расулов А. И. ЎҚИТУВЧИ ШАХСИНИ ПСИХОЛОГИК ТАШХИС ЭТИШ //Современное образование (Узбекистан). – 2018. – №. 10.
32. Расулов А. И. ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКИЙ ТЕСТ КАК МЕТОД ИЗУЧЕНИЯ ЛИЧНОСТИ //Сфера знаний: процессы развития современной научной мысли. – 2018. – С. 95-100.